

МЕХАНІЗМИ КОНТРОЛЮ ЗА ФІНАНСУВАННЯМ ОБОРОННИХ ЗАМОВЛЕНЬ

Солодовник Олена Вікторівна

*здобувач вищої освіти бакалаврського рівня,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Воєнний стан в Україні створив унікальні виклики для системи державних закупівель в оборонній сфері, що потребує розробки та впровадження ефективних механізмів контролю за фінансуванням оборонних замовлень. Корупційні ризики в цій сфері значно загострилися через збільшення обсягів оборонних витрат, спрощення процедур закупівель та необхідність швидкого реагування на потреби фронту [1].

Ключовим елементом контрольної системи залишається електронна система ProZorro, яка була створена після 2014 року для подолання корупції у державних закупівлях [5]. Система забезпечує прозорість процедур навіть в умовах воєнного стану, хоча законодавча база у цій сфері залишається лише частково узгодженою з директивами ЄС [9].

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) виявило 11 ключових проблем у системі оборонних закупівель, включаючи відсутність системного підходу до формування та реалізації політики оборонних закупівель, неузгодженість законодавства та ролей міністерств [4]. Серед основних корупційних ризиків визначено недостатню перевірку контрагентів, відсутність єдиного підходу до визначення вартості товарів та неефективний моніторинг виконання контрактних зобов'язань [6].

Для подолання цих проблем НАЗК спільно з Міністерством оборони та Державним логістичним оператором розробило комплекс рекомендацій [4]. У 2025 році пріоритетом НАЗК у секторі безпеки та оборони є реалізація рекомендацій, наданих у рамках Стратегічного огляду української системи оборонних закупівель [2].

Система контролю включає кілька рівнів моніторингу. Перший рівень – це превентивний контроль, що здійснюється через систему декларування та моніторинг способу життя посадових осіб [1]. Україна посилила свою антикорупційну політику, впровадивши нові та модернізувавши існуючі інструменти формування доброчесності [6]. Другий рівень – це поточний контроль через електронні системи закупівель та аналіз даних про підозрілі угоди [3].

Важливою складовою є громадський контроль через систему Dozorro, яка аналізує дані про контракти, виявляє угоди з високим ризиком та повідомляє про порушення державним органам. Ця система забезпечує залучення громадянського суспільства до моніторингу оборонних закупівель.

Фінансовий контроль здійснюється через механізми моніторингу виконання контрактів, включаючи перевірку цільового використання коштів та відповідності поставлених товарів і послуг технічним специфікаціям. У 2024 році Міністерство оборони заощадило 17 мільярдів гривень, які були додатково використані для закупівлі продовольства, пального та засобів індивідуального захисту.

Особливу увагу приділено міжнародній співпраці та стандартизації. Україна активно впроваджує стандарти НАТО у сфері оборонних закупівель, що включає адаптацію процедур контролю до міжнародних вимог. Агентство оборонних закупівель професіоналізувало управління закупівлями з більш прозорими механізмами ціноутворення, посиленою конкуренцією серед постачальників та покращеними системами управління ресурсами.

Система санкцій та відповідальності передбачає як адміністративну, так і кримінальну відповідальність за порушення у сфері оборонних закупівель. Суть корупційної схеми полягала у укладенні державних контрактів з компаніями-постачальниками за навмисно завищеними цінами з отриманням відкатів до 30% від суми контракту.

Подальший розвиток системи контролю передбачає впровадження цифрових технологій моніторингу, посилення міжвідомчої координації та розширення міжнародного співробітництва. Оборонний сектор визначено як один з пріоритетних напрямів у Антикорупційній стратегії на 2021–2025 роки.

Ефективність механізмів контролю залежить від їх комплексного застосування, що включає превентивні заходи, поточний моніторинг, громадський контроль та систему відповідальності. Воєнний стан вимагає балансу між швидкістю прийняття рішень та забезпеченням прозорості процедур, що досягається через адаптацію існуючих механізмів контролю до умов військового часу.

Література:

1. Accomplishing the Impossible: How Ukraine Advanced Anti-Corruption Reforms in Defense & Security. URL: <https://www.corruptionjusticeandlegitimacy.org/post/accomplishing-the-impossible-how-ukraine-advanced-anti-corruption-reforms-in-defense-security> (дата звернення: 31.08.2025).

2. Anti-Corruption Steps Ukraine Must Take in 2025. Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org/en/news/anti-corruption-steps-ukraine-must-take-in-2025/> (дата звернення: 31.08.2025).

3. How Ukraine Rebuilt Its Military Acquisition System Around Commercial Technology. CSIS. URL: <https://www.csis.org/analysis/how-ukraine-rebuilt-its-military-acquisition-system-around-commercial-technology> (дата звернення: 31.08.2025).

4. NACP presents research and recommendations to eliminate corruption risks in centralized logistics procurement for the Armed Forces of Ukraine. URL: <https://nazk.gov.ua/en/news/nacp-presents-research-and-recommendations-to-eliminate-corruption-risks-in-centralized-logistics-procurement-for-the-armed-forces-of-ukraine/> (дата звернення: 31.08.2025).

5. Overcoming Corruption and War – Lessons from Ukraine's ProZorro Procurement System. Harvard Kennedy School. URL: <https://www.hks.harvard.edu/publications/overcoming-corruption-and-war-lessons-ukraines-prozorro-procurement-system> (дата звернення: 31.08.2025).

6. Results of the NACP's work in 2024: building integrity in the defense and security sector. URL: <https://nazk.gov.ua/en/en/nacp-s-results-for-2024-building-integrity-in-the-defense-and-security-sector/> (дата звернення: 31.08.2025).

7. The Verkhovna Rada adopted the Anti-Corruption Strategy for 2021-2025. URL: <https://nazk.gov.ua/en/the-verkhovna-rada-adopted-the-anti-corruption-strategy-for-2021-2025/> (дата звернення: 31.08.2025).

8. Ukraine says defence sector corruption scheme uncovered. Al Jazeera. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2025/8/2/ukraine-says-defence-sector-corruption-scheme-uncovered> (дата звернення: 31.08.2025).

9. Ukraine's Defense Ministry Needs Protection – From Itself. German Marshall Fund. URL: <https://www.gmfus.org/news/ukraines-defense-ministry-needs-protection-itself> (дата звернення: 31.08.2025).